

Antiocheia: Depremlerin Gölgesindeki Kent (6. yüzyıl)¹

Mevlûde BAKIR²

Arastırma Makalesi

Makale Geçmişi

Başvuru Tarihi:02.11.2021

Kabul Tarihi: 15.12.2021

Research Article

Article History

Date of Application:02.11.2021

Acceptance Date: 15.12.2021

Özet

M.Ö. 4. yüzyılda Makedonyalı I. Seleukos Nikator (vefat M.Ö. 281/280) tarafından kurulan Antiocheia kenti, tarihi boyunca depremler ağırlıklı olarak doğal afetlere maruz kalmıştır. Ancak, özellikle 6. yüzyılda açlık, veba, kuraklık ve yangın gibi doğal afetlerin yanı sıra, Pers akınlarıyla da savaştan kent art arda büyük tahribat görmüştür. Başkent Konstantinopolis'ten sonra, kentin Araplarca istilasına kadar imparatorluğun en önemli kentlerinden biri olan Antiocheia'nın kaderinin belirlenmesinde 6. yüzyılda yaşadığı felaketler etken olmuştur. 6. yüzyılda geçirdiği tam on iki deprem kentte toparlanmasının uzun zaman alacağı hasarlar bırakmıştır. Bir zamanlar Roma, Konstantinopolis ve İskenderiye'den sonra antik dünyanın dördüncü büyük kenti sayılan Antiocheia'yı, 526 ve 528 depremleri neredeyse yerle bir etmiştir. Yaşadığı depremlerle büyük bir azimle savaştan kentte, 525'te meydana gelen yangın, 540'ta Perslerin kenti işgal etmeleri, 542'deki veba salgını ve bunları takip eden felaketler zinciri maalesef çöküş sürecinin önüne geçememiştir. İmparatorluk idaresinin Antiocheia halkının yaşadığı doğal afetlerin ve özellikle depremlerin olumsuz etkilerinden bir an evvel kurtulması adına verdiği maddi ve manevi destekler kaynaklarda yankı bulmaktadır. İmparatorlarını yanlarında hissetmeleri kuşkusuz Antiocheialıların deprem ve diğer afetlerin olumsuz etkilerine direnç göstermelerini kolaylaştırmıştır. Bu direnç belki de kurulduğu günden beri kentte yaşamın kesintisiz olarak devam etmesini sağlayan en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Depremler ağırlıklı olmak üzere doğal afetlere yönelik Bizans ana kaynaklarının verdiği bilgiler daha çok başkent odaklı olsa da devamlı yaşanan depremler, Antiocheialı kroniker ve tarihçilerin dikkatini çekmiştir. Kimi zaman birebir yaşanan deneyimler kimi zaman da yıllar sonra yazılan metinler, okuyucuya özellikle depremlerle ilgili kıstıtlı, ama önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Antiocheia, deprem, Bizans İmparatorluğu, doğal afet, imparator desteği.

Jel Kodları: B15, D91, Y8

Antioch: A City in the Shadow of Earthquakes (6th century)

Abstract

Founded by the Macedonian Seleucus I Nicator (died in 281/280 B.C.) on May 22, 300 B.C., the city of Antioch was primarily exposed to earthquakes and other natural disasters throughout its history. However, especially during the 6th century, the city suffered great destruction from the Persian invasions and disasters such as famine, plague, drought, and fire. As one of the leading cities of the empire after Constantinople, 6th century disasters played an important role in the city's fate until the Arab invasions. The twelve earthquakes during the 6th century left long-lasting damage from which the city would take a long time to recover. Once considered the fourth largest city in the ancient world after Rome, Constantinople, and Alexandria, the earthquakes of 526 and 528 nearly destroyed Antioch. The fire of 525, the Persian invasions in 540 and the bubonic plague in 540, and a series of other calamities contributed to the city's decline. The city and its people resolutely fought to

¹ Bu çalışma, Mevlûde Bakır tarafından İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü'nde halen devam etmekte olan, "The Effects of Earthquakes on the Built Environment in Antioch from the Fourth to the Thirteenth Centuries" (4. ve 13. yüzyıllarda Antakya ve Çevresinde Meydana Gelen Depremlerin Bina Strüktürü Üzerindeki Etkileri) konulu doktora tezi çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

² Doktora Programı Öğrencisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, ORCID numarası 0000-0003-0218-2365, mevludebakir@gmail.com.

recover from these catastrophes. The sources record the moral and financial support provided by the emperors to the citizens in order to quickly assist in this recovery. In this regard, support from their emperor undoubtedly made it easier for the Antiochians to survive and move forward after these natural disasters. This was perhaps one of the most important factors that ensured the uninterrupted continuation of life in the city since the day it was founded.

Even though the information provided by the Byzantine primary sources mainly focuses on the capital, chroniclers and historians felt compelled to record the earthquakes and other disasters that occurred in Antioch. The eyewitness accounts or the texts that were written years after the events provide limited, but crucial information.

Keywords: Antioch, earthquake, Byzantine Empire, natural disaster, imperial response.

Jel Codes: B15, D91, Y8

1. Giriş

Başkent Konstantinopolis'ten sonra 6. yüzyıl sonuna kadar, imparatorluğun en önemli kentlerinde biri olan Antiokheia (Antiokheia Megale ya da Antiokheia ad Orontem-Asi'deki Antakya), Asi Nehri'nin Habib Neccar Dağı ile birleştiği noktanın güneybatısında yer alan Amik Ovası'nda bulunmaktadır. Amik Ovası, yüzyıllar boyunca sadece askeri faaliyetlerde değil iletişim ve ticarete de önemli rol oynamıştır. Yener'in de belirttiği gibi (2005: 2), "Amik Ovası Türkiye'nin doğusunda bulunan Dicle Nehri'nin yukarı kısmı ile Fırat Nehri arasında, Kuzey Suriye, Irak ve Akdeniz arasında stratejik bir konuma sahiptir. Nur Dağı'nda bulunan iki önemli geçit, Belen (Beylan) ve kuzeydoğuda bulunan Aslanlibel geçitleridir. 'Suriye Kapısı' olarak ta bilinen Belen Geçidi, Amik Ovası ile kıyı kesiminde bulunan Çukurova ve İskenderun arasında geçişi sağlamaktadır. Afrika Rift Vadisi'nin kuzey kısmının uzantısı olarak ayrıca, Türkiye'nin doğusundaki yüksek dağlık kesimler ile Kafkasya, İsrail, Ürdün ve Mısır'a kadar uzanan bölgelerin iç kısımlarındaki akarsu vadileri arasında erişimin sağlanmasına da yardımcı olmaktadır." Stratejik konumu, kuruluşundan beri yerleşimin kesintisiz devam ettiği kentin sürekli istilalara maruz kalmasına ve bunun sonucu olarak ta farklı uygarlıkların hâkimiyeti altında kalmasına sebep olmuştur.

M.Ö. 22 Mayıs 300 tarihinde Makedonyalı Seleukos I. Nikator (vefat M.Ö. 281/280) tarafından kurulan kent, 324'te İmparator Konstantinus'un mutlak hükümdarlığını ilan etmesinden 611 yılında Perslerin kenti işgal etmesine kadar, Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde kalmıştır. 628 yılında Bizans hâkimiyetinin yeniden kurulmasından sonra, kent 637/638 yılında üç yüzyıldan fazla sürecek olan Arap hâkimiyetine girmiştir. Bizans imparatorlarının hep yeniden ele geçirmeye uğraştığı kentte 28 Ekim 969 tarihinde başlayan ikinci Bizans hâkimiyet dönemi, 1084 yılında Selçukluların kenti ele geçirmesine kadar sürmüştür. On dört yıllık kısa Selçuklu hâkimiyeti sonrasında, kentte 1268 yılına kadar sürecek olan Antakya Haçlı Prensligi dönemi başlamıştır. Kent, 1516 yılına kadar Memlûk Devleti'nin ve 1918 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye'ye ilhak edilen kent, 1939 yılında yapılan halk oylaması ile Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır.

Coğrafi konumu itibarıyla başkent Konstantinopolis'ten çok uzakta bulunan Antiokheia'yı, imparatorluğun diğer kentlerinden ayıran, öne çıkaran özellik ne idi? Antiokheia, Hristiyanlık dininin yayılmasında önemli bir role sahip olmasının yanı sıra, Bizans İmparatorluğu'nun doğusu ile batısı arasında bilgi alışverişini, Bizans ile Arap dünyası arasındaki iletişimi sağlayan ticari yolların üzerindeki bir durak noktası olması nedeniyle önemli bir merkez konumundaydı. Doğu ile Batı arasında ekonomik ticaretin bağlantı noktasında olmasına ek olarak, ayrıca imparatorluğun Doğu'ya yaptığı seferlerde -özellikle Pers akınlara karşı- askeri üs konumunda bulunması, Antiokheia'ya diğer kentlere nazaran farklı bir statü kazandırmıştı. Kent, sahip olduğu bu statüye karşılık, bulunduğu coğrafi

konumun olumsuz etkilerinden de tarihi boyunca sürekli olarak etkilenmiştir. Ağır yağışlar ve sellerin olumsuz bir sonucu olarak, çamur ve alüvyon tabakalarının yıllar boyunca Habib Neccar Dağı'nın yamaçlarında ve Asî Nehri'nde yığılması, antik kentin üzerinde zamanla ağır sedimantasyonun oluşmasını engelleyememiştir (**Şekil 1**). Bulunduğu coğrafi konumun kent üzerindeki diğer olumsuz etkisi de kurulduğu günden bugüne sürekli depremlerle savaşıyor olmasıdır. Kenti etkileyen depremler kentin kaderinin çizilmesinde maalesef ki etkin rol oynamışlardır. Kentin topoğrafyasında yapısal değişikliklere yol açan depremlerin yanı sıra, yaşanan politik olaylar, yangın, kuraklık, veba gibi doğal afetler ile Pers akınları da 6. yüzyılda kentin karşılaştığı diğer sıkıntılardandır.

Şekil 1: Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan Savon Hotel'in bahçesinde, Princeton Üniversitesi tarafından yapılan kazılar sırasında antik kentin üzerinde oluşan tabakalara dair kaydedilen görüntü. (Princeton Üniversitesi Antioch-on-the-Orontes İnternet Sitesi Arşivi, <http://vrc.princeton.edu/archives/items/show/13872>, erişim 30/10/2021, 09.14.)

Antiokeia'nın neden sürekli olarak depremlerle savaştığını daha iyi anlayabilmek için kentin jeolojik özelliklerine yönelik kısa bir bilgilendirme yapılması faydalı olacaktır. Ürdün Rift Vadisi'nin kuzeyindeki aktif deprem fay hattının üzerinde bulunan kent, Afrika, Arabistan ve Avrasya levhalarının hareketlerinin yansıdığı bir konumdur. Anadolu levhasının, Afrika ve Arabistan levhaları tarafından sürekli olarak sıkıştırılması, bölgede irili ufaklı farklı fay hatlarının da oluşmasına sebep olmuştur. Aktif fay hatlarının arasında konumlanan kent ve çevresini hangi ana fay hattının etkilediğine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar Samandağ'dan başlayıp Türkoğlu'na kadar devam eden Karasu Fay Hattı'nın, bazı araştırmacılar ise Helen-Kıbrıs Yayı'nın parçası olarak kente kadar uzanan Kıbrıs-Antakya Transform Fayı'nın kenti etkileyen ana fay hattı olduğunu düşünmektedirler (Özşahin & Özder, 2011: 662). Kent, jeomorfolojik konum olarak Amanos Dağları Horst'u ile Habib Neccar Dağı ve Kuseyr Platosu horstları arasında kalan alanda oluşan Karasu grabeninde yer alır. Kentin etrafındaki dağ, plato, ova gibi jeomorfolojik birimler kent merkezinde yerini sekilere, teraslara ve alüviyal yelpazelere bırakır. Kentin doğu kanadında bulunan Habib Neccar Dağı kentin etrafındaki en dağlık bölgeyi oluşturur. En yüksek yeri Habib Neccar Tepesi olan bu dağın kente bakan yamaçları fay hatlarıyla sınırlandırılmıştır. Jeomorfolojik bağlamda kenti risk altında bırakan önemli faktörlerden ilki, graben alanda ve ova tabanında yer alması; diğeri ise kentin Habib Neccar Dağı'nın yamaçlarında eğimin yüksek olduğu kısımlarda konumlanmasıdır (Özşahin, 2010: 6-8). Korkmaz'ın kentin zemin özelliklerine yönelik yaptığı çalışmada belirttiği üzere (2006: 54-64), antik dönemde yapılanmanın yoğun olduğu kentin ada kısmında olan bölgesi (modern

Küçükdalyan Belediyesi'nin olduğu yer) ile, eskiden olduğu gibi günümüzde de kentin ana aksını oluşturan Kurtuluş Caddesi'nin geçtiği yerler kentin depreme en dayanıksız kısımlarıdır.

Yaşadığı yıkıcı depremlere rağmen her zaman ayakta kalmayı başaran kent bunun üstesinden nasıl geldi, süreci nasıl yaşadı? Kentte yaşamın kesintisiz sürmesindeki en önemli etkenlerden biri hiç şüphesiz, deprem sonrasında, başkent Konstantinopolis'ten gelen maddi, manevi, idari ve yapılanmaya yönelik sağlanan destekler olmuştur. Tabii bu yardımların miktar ve düzeylerinin imparatorlara göre farklılık gösterdiğinin belirtilmesi faydalı olacaktır. Bazı imparatorlar Antiokheia'ya öncelik vermezken, bazı imparatorlar ise kent ile iletişimlerini hiç koparmamışlar, hatta kenti belli aralıklarla ziyaret etmişlerdir. Kentteki Bizans hâkimiyetine yönelik olarak (324-637/638 ile 969-1084 yılları arasında), kaynakların özellikle 6. yüzyıla kadar sundukları kısıtlı ama önemli bilgiler konu ile ilgili genel bir kanıya varılmasına yardımcı olacaktır.

2. Antiokheia Tarihinin Ana Kaynakları

Antiokheia kentinin siyasi tarihine yönelik bilgi veren Bizans ana kaynakları, aynı zamanda kentin tarihi boyunca maruz kaldığı doğal afetler ve özellikle depremlere yönelik önemli bilgiler sunmaktadırlar. Ancak, kaynakların bizlere sunduğu bilgilere ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Bizans ana kaynaklarında verilen bilgiler, kimi zaman depremi birebir yaşamış kişiler tarafından, kimi zaman da depremlerin meydana gelişinden belli zaman sonrasında yaşamış kişiler tarafından aktarılmıştır. Kaynaklar karşılaştırıldığında, bu olağanüstü doğa olayı hakkında verilen bilgilerde, özellikle depremlerin oluş tarihleri ve sebep oldukları tahribat gibi konularda, farklı bilgi aktarımlarının olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle, edebi metinlerin dikkatlice analiz edilip, tarihsel veriler ile karşılaştırıldıktan sonra okuyucuya sunulması önem arz etmektedir. Kaynaklar bize Bizanslıların depremi ve depremin oluş sebeplerini nasıl algıladıklarını, deprem sonrasında imparatorların, halkın gösterdikleri tepkileri, depremi takiben yeniden yapılanma sürecinin nasıl yaşandığına ek olarak, kentin topoğrafyası hakkında da önemli bilgiler sunmaktadırlar.

Bizans ana kaynakları arasında özellikle Antiokheia kentine yoğunlaşan tarihçi ve kronikerler bulunmaktadır. Bu ana kaynaklardan ilki, 4. yüzyılda yaşamış olan vaiz "Libanios", eserlerinde³ Antiokheia'nın ekonomik, entelektüel, sosyal ve politik olaylarına ışık tutar. Eserleri içerisinde en önemlisi hiç şüphesiz yok ki, Antiokheia üzerine yazdığı *Antiokhikos* adlı kasidesidir (Downey, 1959). Diğer önemli edebi metin, "İmparator Julianus'un (361-363)" yazdığı hiciv retoriği *Misopogon*'dur. İmparator Julianus bu eserinde dönemseller olaylar hakkındaki bilgilere ek olarak, aynı zamanda kişisel deneyimlerine yönelik bilgileri de dahil eder. Eserin genelinde, imparatorun karakteristik özelliklerinin yansıması da görülür (Julian, 1949). 398-404 yılları arasında Konstantinopolis'te patriklik görevinde bulunan ve Antiokheia'nın önde gelen şahsiyetlerinden biri olan "Aziz İoannis Hrisostomos'un (Altınağzlı İoannis)" söylevleri⁴, Antiokheia'nın sosyal ve dinsel olaylarına yönelik değerli bilgileri içerir. 6. yüzyılda yaşamış ve başkente idari görevlerde de bulunmuş olan Antiokheialı "İoannes Malalas", Bizanslı ilk kroniker olma özelliğini taşımaktadır. On sekiz ciltten oluşan çalışması *Chronographia*, dünyanın yaratılışından 565 yılına kadar olan olayları aktarır. Antiokheia'da uzun yıllar yaşamış olması sebebiyle çalışmasında kente ağırlıklı olarak yer vermiştir (Malalas, 1990). 6. yüzyılda yaşamış ve

³ Libanios'un farklı konularda yaptığı çalışmalar hakkında bakınız (Libanios, 1992a; Libanios, 1992b; Libanios, 1977; Libanios, 1969).

⁴ Aziz İoannis Hrisostomos'un Antiokheia'nın sosyal ve dinsel hayatına ek olarak, kentin topoğrafyası hakkında önemli bilgiler sunduğu söylevleri için bakınız (Mayer & Neil, 2006; Mayer & Allen, 2000).

idari görevlerde bulunmuş kilise tarihçisi “Evagrius Scholastikus”, altı ciltten oluşan *Kilise Tarihi* adlı çalışmasında 431 ile 594 yılları arasında meydana gelen olaylardan bahseder (Evagrius Scholastikus, 2000). Bu eserler, Antiokheia’nın Roma hâkimiyetinin son dönemlerine yönelik önemli bilgileri içermektedir. Ancak, şu da unutulmamalıdır ki, bu eserlerin sunduğu bilgiler kent tarihinin tamamına yönelik kapsamlı bilgileri içeren kaynaklar değildirler. Her bir kaynak, Antiokheia’da meydana gelen olaylara, sosyal ve entelektüel hayata dair farklı perspektifleri yansıtan veriler sunmaktadırlar.

Yazılı kaynaklara ek olarak, azizlerin yaşam öyküleri (Βίοι τῶν Ἀγίων), sikkeler, seyahatnameler ve arkeolojik çalışmalar ile yüzey araştırmalarından elde edilen veriler de, hem kentin topoğrafyasına hem de depremlere yönelik önemli bilgiler sunmaktadırlar. Antiokheia ve çevresinin topoğrafyası hakkındaki en önemli kaynaklardan biri 1932-1939 yılları arasında Princeton Üniversitesi tarafından yürütülen arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen verilerdir. Antiokheia, Harbiye (Daphne) ve Samandağ’da (Seleucia Pieria) yürütülen bu kazılar sonucunda, kentin topoğrafyasına yönelik önemli mimari yapılar bulunmuştur. Ancak, kazıların bitimini takiben kazı alanlarının yeniden toprakla kaplanması, bu yapılarla fiziksel erişimi kısıtlamıştır. Princeton Üniversitesi kazılarına ek olarak, son dönemlerde kent ve çevresinde yoğun olarak yapılan arkeolojik çalışmalar ve yüzey araştırmaları da kentin topoğrafyasına yönelik yeni verileri ortaya koymaktadırlar. Bu verilere, Araştırma Sonuçları Toplantı Raporları, Arkeometri Sonuçları Toplantı Raporları, Kazı Sonuçları Toplantı Raporları ile Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Raporları’ndan ulaşılabilmektedir.

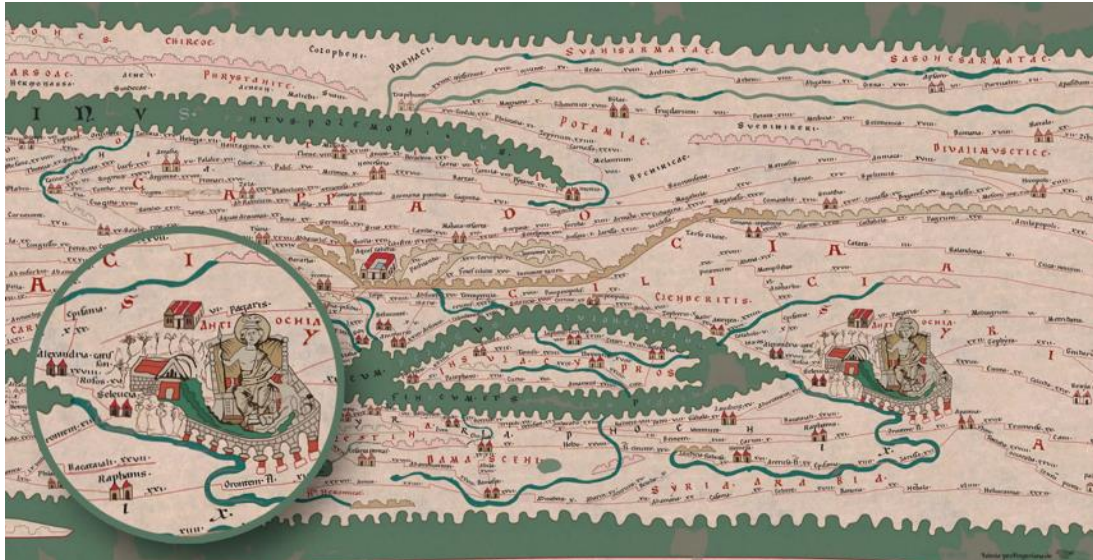
Princeton Üniversitesi’nin kazıları sırasında Harbiye yakınlarındaki bir villada ortaya çıkarılan *Megalopsykhia* kişileştirmesi,⁵ genellikle *Yakto Mozaïği* (**Şekil 2**) olarak bilinmekte olup, 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenmektedir. Bir nevi kent rehberi olarak değerlendirilen bu mozaïğin, Harbiye’den Antiokheia’ya doğru bir yürüyüş parkuru formatında betimlendiği düşünülmektedir. Mozaïğin kenarlarında kentin dini ve kamuya ait önemli yapıları gösterilmektedir (Elderkin, 1934: 114-156).

Yakto Mozaïği’ne ek olarak, 4. ve/veya 5. yüzyıla tarihlenen ve Roma dönemi yol haritası olarak ta adlandırılan *Peutinger Levhaları* (Tabula Peutingeriana) da unutulmamalıdır (**Şekil 3**). Parşömen kâğıda yapılan bu haritada, İngiltere’nin batısından başlayıp Çin’e kadar olan yerleşim yerlerini gösteren çizimler yer almaktadır. Haritada üç kent -Roma, Konstantinopolis ve Antiokheia- kendilerine has özellikleri yansıtan figürlerle betimlenmektedir. Antiokheia kenti, başında yapraklı tacı, göğüs kısmında zırhı ile yüksekçe bir tahtta oturan, sağ elinde mızrak tutan ve sağ elini Asi Nehri’ni simgeleyen erkek figürüne uzatmış Antiokheia Tyche heykeli şeklinde gösterilmiştir. Asi’yi simgeleyen figürün elindeki kaptan dökülen suların, Harbiye’ye doğru aktığı ve orada toplandığı görülmektedir. Haritada, Antiokheia kenti ile ilgili dikkat çeken diğer önemli bir nokta, tarihi boyunca önemli su kaynaklarına sahip olan kentin su kemeri figürleri ile suyollarına yapılan vurgudur (Kazhdan et al, 1991: 2004-2005).

⁵ Yakto Mozaïği’nin ortasında, bir tondo içinde kadın figürü ile bu kadın figürünün etrafındaki av sahnesinde, Yunan mitolojisinde geçen Narkissos, Hippolytos, Akteon, Meleager, Adonis ve Teiresias adları ile birlikte resmedilmişlerdir. Mozaikte, her birinin avladığı hayvan figürlerine ek olarak, farklı hayvan ve kuş türleri ile bitki motifleri yer almaktadır. Kadın figürünün etrafındaki μεγαλοψυχία terimi, Yaratıcı Ruh’un kadın figürü formatında kişiselleştirilmesi, bir kahramanda bulunması gereken bütün meziyetlerin tanımlanması olarak düşünülebilir (Cimok, 2000: 251-253). Kentte yürütülen arkeolojik kazılar sonucunda, Haraparası Mahallesi’nde 5. yüzyıla tarihlenen ikinci bir Megalopsykhia Mozaïği bulunmuştur (Pamir, 2013: 105; Redford, 2014: 110).

Şekil 2: Megalopsykhia - Yakto Mozaığı planı. (Princeton Üniversitesi Antioch-on-the-Orontes İnternet Sitesi Arşivi, <http://vrc.princeton.edu/archives/items/show/17813> erişim 31/10/2021, 15.35)

Şekil 3: Peutinger Levhaları'ndaki detaylı Antiokheia kent görüntüsü. (Tabula-Peutingeriana İnternet Sitesi, <http://www.tabula-peutingeriana.de/>, erişim 31/10/2021, 15.50)

Peutinger Levhaları'nda öne çıkarılması, Libanius'un Antiokhikos adlı kasidesini Antiokheia'ya adanması, kentin Antik çağlardan beri Roma, Konstantinopolis ve İskenderiye ile beraber, imparatorluğun dört önemli kentinden biri olduğu görüşünü desteklemektedir (Downey, 1959: 681). Bu görüş aslında Bizanslıların kentte hüküm sürdükleri dönemlerde benimsenen bir görüş olmuştur.⁶

3. Depremler Karşısında İmparatorların Tavrı

Antiokheia kenti, tarihi boyunca farklı şiddetlerde küçük ve büyük çaplı depremlere maruz kalmıştır. Yaşanılan depremlerin büyüklüğünü tahmin etmemiz maalesef mümkün değildir. Ancak, kroniker ve tarihçilerin depremleri tanımlama şekilleri ile verilen can kaybı sayıları depremlerin şiddeti hakkında bize ipuçları sunmaktadır.⁷ 9 Temmuz 551 tarihinde meydana gelen deprem İoannes Malalas tarafından “şiddetli ve büyük olarak” olarak tanımlanırken (Malalas, 1997: 291); 7 Mayıs 558 tarihinde meydana gelen yer sarsıntısı 12. yüzyıl tarihçisi Georgios Kedrenos tarafından “korkunç” olarak tanımlanmıştır (Georgios Kedrenos, 1838-1839: 676). Kuruluşundan Arap hâkimiyetine girişine kadar geçen zamanda Antiokheia'da meydana gelen depremlerin merkezleri ile şiddetlerine yönelik bilgi (Tablo 1)'de paylaşılmaktadır.

Tablo 1: Kentin M.Ö. 22 Mayıs 300'de kuruluşundan 637/638 yılına kadar geçirdiği depremler.⁸

#	Tarih	Lokasyon	Şiddet ⁹
Helenistik Dönem (M.Ö. 320 – M.Ö. 31)			
1	Şubat 148 veya 130	Antiokheia	VIII
2	83-69 yılları arasında	Antiokheia	IX
Roma İmparatorluğu Dönemi (M.Ö. 31 – M.S. 324)			
3	9 Nisan 37	Antiokheia, Harbiye	VIII
4	41-54 yılları arasında	Anadolu genelinde, Antiokheia	VII
5	13 Aralık 115	Antiokheia, Harbiye	IX
Bizans İmparatorluğu Dönemi (I. Dönem / 324 – 637/638)			
6	341	Antiokheia	VIII
7	21 Temmuz 365	Dünya genelinde, özellikle İskenderiye	X
8	396	Antiokheia	III
9	13-14 Eylül 458	Antiokheia	XI
10	6 Kasım 472	Anadolu genelinde	VII
11	5 Eylül 513	Antiokheia	III
12	4/7 (?) Ekim 525	Konstantinopolis, Antiokheia	XI
13	20/29 Mayıs 526	Antiokheia	XI

⁶ Kentte 637/638 yılında kurulan ve üç yüzyıldan fazla süren Arap hâkimiyetinin ardından 969'da yeniden başlayan ikinci Bizans hâkimiyeti sırasında da bu görüş öne çıkmıştır. 10. yüzyıl tarihçisi Diyakoz Leon, kenti zaptı sırasında İmparator Nikephoros II. Phokas'ın (963-969), askerlerine moral vermek amacıyla yaptığı konuşmasında, kentin demografik yapısı ve sahip olduğu surlar açısından dünyadaki üçüncü büyük kent olduğundan bahsettiğini aktarmaktadır (Leo the Deacon, 2005: 123-124).

⁷ Bizanslıların depremi nasıl algıladıkları ve Bizans ana kaynaklarının depremleri betimlemeleri ile ilgili detaylı çalışma için bakınız (Bakır, 2002: 6-136).

⁸ Halen yürütmekte olduğumuz doktora tez çalışmamız kapsamında, kentte 4.ve 13. yüzyıllar arasında meydana gelen depremler kronolojik olarak detaylı bir şekilde incelenmektedir.

⁹ Depremlerin şiddet bilgileri, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü tarafından sağlanan Magnitüd/Şiddet Karşılaştırma Tablosu'na dayanılarak belirlenmiştir. <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/bilgi/xMercalli.htm>, erişim 30/10/2021, 21.14.

14	29 Kasım 528	Antiokheia	XI
15	531-534 yılları arasında	Antiokheia	III
16	Şubat 548	Antiokheia	III
17	9 Temmuz 551	Antiokheia, Lübnan	IX
18	7 Mayıs 558	Antiokheia	V
19	Aralık 561	Antiokheia	III
20	Haziran 572	Dünya genelinde	IV
21	580/581	Antiokheia, Harbiye	IX
22	31 Ekim 587/588	Antiokheia	IX
23	601-602 yılları arasında	Dünya genelinde	VIII

Kaynakların depremleri anlatırken kullandıkları farklı kelime ve sıfatlar, depremlerin kentten demografik yapısına etkisi hakkında net bilgiler verememektedir. Ancak, depremleri aktaran kaynakların, depremi nasıl algıladıklarının ve depremi nasıl yaşadıklarının, depremlerle ilgili bilgiyi sunuş şekillerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Kaynaklar, kentte yaşadığı birkaç deprem dışında ölen kişi sayısı hakkında bilgi vermemektedir. Kentin belki de kaderini belirleyen iki depremden biri olan ve 20-29 Mayıs 526 tarihinde meydana gelen depremde, İoannes Malalas'a göre 250.000 kişi hayatını kaybederken (Malalas, 1990: 239), 6. yüzyıl tarihçisi Prokopius'a göre bu sayı 300.000'dir (Prokopius, 1914: 383). Yaklaşık iki yıl sonra, 29 Kasım 528 tarihinde meydana gelen depremdeki can kaybı Malalas'a göre 5.000 (Malalas, 1990: 257) iken, bu sayı İtirafçı Theophanes tarafından 4.870 olarak verilmiştir (Theophanes Confessor, 1997: 270). 31 Ekim 587/588'de meydana gelen yer sarsıntısı sonucunda oluşan insan kaybı da Evagrius Scholastikus tarafından 60.000 olarak belirtilmiştir (Evagrius Scholastikus, 2000: 299).

531-534, Şubat 548, 9 Temmuz 551, Aralık 561, Haziran 572 ve 580/581 tarihlerinde meydana gelen depremler, 6. yüzyılda kentte gerçekleşen diğer yıkıcı depremlerdir.¹⁰ 6. yüzyılda ardı ardına yaşanan doğal afetler, ister istemez halkı olumsuz yönde etkilemiştir. İmparatorluğun önemli bir kenti olması sebebiyle, Antiokheia her zaman imparatorların özel ilgisi ile karşılaşmıştır. İmparatorların deprem sonrası sergiledikleri tavırlara yönelik olarak kaynaklar kısıtlı bilgiler sağlamaktadır. Kente eski şaşalı günlerini yaşatmak üzere verilen maddi ve manevi her türlü destek farklı şekillerde kendini göstermiştir.

4-7 Ekim 525 tarihinde meydana gelen deprem sonrasında 12. yüzyılda yazan tarihçi Michael Glykas, İmparator Julianus'un Noel'i imparatorluk tacını takmadan geçirdiğini belirtir (Michael Glykas, 1856: 500). İmparator olarak görevde kaldığı süre boyunca Antiokheia'nın geçirdiği iki büyük depremle savaştığı İmparator Julianus'un benzer davranışı 20/29 Mayıs 526 depreminden sonra da sergilediği görülür. Deprem haberi başkent Konstantinopolis'te büyük bir üzüntü ile karşılanmış ve başkentteki eğlenceler iptal edilmiştir. Paskalya tatilini takip eden dini kutlamalar sırasında, İmparator Julianus tacını çıkartarak, üzüntüsünü sembolize etmek üzere erguvan rengi pelerin giyerek Ayasofya'daki törenlere katılmıştır (Malalas, 1990: 241). İmparatorun sergilediği bu davranışlar, halka manevi destek vererek, acılarını paylaştığını göstermek istemesine bağlanmaktadır.

İmparatorlar deprem yaşayan halkın acısını paylaşmakla kalmamışlar, hayırsever davranışlar da sergilemişlerdir. 20-29 Mayıs 526 depremi sonrasında, kentte bir an önce toparlanması ve eski günlerine geri dönebilmesi için İmparator Julianus, kente yüklü miktarda para bağışlayarak, kentte daha önceden yaşamış olan bürokratlardan Karinus'u, Patrik Phokas ve

¹⁰ 28 Şubat-10 Mart 713, 18 Ocak 747, 24 Kasım 847, 30 Aralık 859-29 Ocak 860, 972, 5 Ağustos 1050, 26 Eylül 1091, 30 Aralık 1097, 13 Kasım 1114, 29 Kasım 1115, 29 Haziran 1169/1170 ve 20 Mayıs 1202'de meydana gelen depremler, kentte Orta çağ döneminde meydana gelen diğer şiddetli depremler arasında sayılabilir.

yüksek rütbeli Asterios'tan oluşan bir komisyon ile beraber, yeniden yapılanma faaliyetlerini takip etmek üzere Antiokheia'ya göndermiştir (Malalas, 1990: 242). Deprem haberi diğer kentlerde duyulunca Antiokheia için dualar edilmiş, başkent Konstantinopolis'te de dini törenler düzenlenmiştir. İtirafçı Theophanes, İmparator Justinianus ve İmparatoriçe Theodora'nın yüklü miktarda ödeneği tadilat ve tamir için kente gönderdiğini belirtir (Theophanes Confessor, 1997: 270). 31 Ekim 587/588 tarihinde meydana gelen depreme tanıklık eden Evagrius Scholastikus, miktar belirtmeden imparatorun kentin yapılandırmasını hızlandırmak üzere para yardımında bulunduğunu yazar (Evagrius Scholastikus, 2000: 300).

Depremlere ek olarak, kentte yaşanan diğer doğal afetlerin de kentin ekonomisini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Princeton Üniversitesi'nin gerçekleştirdiği kazılar (Stillwell, 1938: 4) ile günümüzde yapılan kazılarda (Pamir, 2013: 103), kentin ana caddesi üzerinde dükkanların olduğu belgelenmiştir. Elimizdeki veriler bu yapıların depremden nasıl etkilendiklerine yönelik bir bilgiyi maalesef sunmamaktadır. Ancak, kentin art arda yaşadığı depremler, farklı alanlardaki nitelikli insan gücünün etkilenmesine sebep olacağı gibi, olması muhtemel kıtlık olaylarında fiyatlarda artışa da sebep olmuş olmalıdır. Bu durumun uzun vadede kentin ekonomisine olumsuz etkilerde bulunması mümkündür. Bu tarz bir sorunun önüne geçmek amacıyla, 13-14 Eylül 458 tarihinde meydana gelen deprem sonrasında, tarihçi Evagrius Scholastikus İmparator I. Leo'nun (457-474) kararı ile kentin yıllık olarak ödediği 1.000 talent altın vergiden, kent halkının da depremde yıkılan yapıları için vergiden muaf tutulduklarını belirtmektedir (Evagrius Scholastikus, 2000: 96). Böyle bir desteğin yapılması, hiç şüphesiz hem kentin ekonomik hayatının kısa sürede toparlanmasına hem de halkın yaşadığı ekonomik sıkıntılar sebebiyle başka kentlere göçü engelleyerek, 29 Kasım 528 depreminde olduğu gibi (Malalas 1990: 257), kentin demografik yapısının toparlanmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

İmparatorların depremin izlerini silmek üzere verdikleri destekte bölgelere göre farklılık olup olmadığına dair bir soru akla gelmektedir. 29 Kasım 528 tarihinde meydana gelen depremde Antiokheia kenti ile beraber depremden etkilenen Samandağ ve Lazkiye üç yıl süre ile vergiden muaf tutulmuşlardır (Malalas, 1990: 258; Theophanes Confessor, 1997: 270). Aynı şekilde, İoannes Malalas 9 Temmuz 551'de meydana gelen deprem sonrasında, imparatorun yıkıma uğrayan kentlere ayırım yapmaksızın maddi destekte bulunduğu bahseder (Malalas, 1990: 291).

Sürekli depremlerle savaştan Antiokheia kentinin kaderini belirleyecek ve bir nevi çöküş sürecinin başlangıcı olarak sayabileceğimiz iki deprem, 20-29 Mayıs 526 ve 29 Kasım 528 tarihlerinde meydana gelmiştir.

4/7 Ekim 525 depreminin yaraları henüz sarılmamışken, Antiokheia kenti 20-29 Mayıs 526'da tarihinin en yıkıcı depremlerinden birini yaşamıştır. Sağlanan kaynaklarla kentin yapılanma süreci devam ederken, 29 Kasım 528'de kent yeniden sallanmıştır. Olayların çağdaşı olan İoannes Malalas, depremin oluşuna yönelik kronolojik bir bilgi sunmazken, 9. yüzyılda yaşayan tarihçi İtirafçı Theophanes, depremin 29 Kasım Çarşamba günü, günün üçüncü saatinde meydana geldiğini söyler (Theophanes Confessor, 1997: 270). Deprem yaklaşık bir saat kadar sürmüş, sarsıntılar devam ederken yeraltından çok şiddetli sesler geldiği belirtilmiştir. Bir önceki depremde hasar gören ve tadilatları devam eden binalar ile beraber, kenti çevreleyen kent surları da yıkılmıştır.

Depremi takip eden kış çok ağır geçmiş, insanlar soğuk havada yalınayak yürüyerek 'Tanrım, bize merhamet göster' diye dua etmişlerdir. Hatta dindar bir kişinin, halka kapılarının pervaz kısmına 'İsa bizimle, dayanın' diye yazmalarını söylediği ve bu yapıldıktan sonra artçı sarsıntıların sona erdiği de rivayet edilmektedir (Theophanes

Confessor, 1997: 270). Deprem sonrasında merhamet göstergesi olarak kentin adı İmparator Justinianus (527-565) tarafından ‘Tanrı’nın Kenti’ anlamına gelen Theoupolis olarak değiştirilmiştir. Kentin adının Theoupolis olarak değiştirildiği bilgisi nümizmatik verilerle desteklenerek, basılan sikkelerde kentin adı THEUP ve ΘΥΠΙΟ olarak belirtilmiştir (**Şekil 4**). Hristiyanlığın yayılmasında etkin rol oynayan kente, 351/354’te Aziz Babylas’ın, 408-450 yılları arasında Aziz İgnatius’un ve 459’da Yaşlı Simeon Stylites’in naaşları getirilmiştir. Deprem akabinde meydana gelen böyle bir değişiklik, imparator belki de kente dini bir statü kazandırarak, halkın yanında olduğunu, onların acısını paylaştığını göstermek istemiş olabilir.

Şekil 4: Kentin adının Theoupolis olarak değiştirildiğini gösteren sikkenin (6. yüzyıl) ön ve arka yüzü.
(NumisBids Müzayede İnternet Sitesi, <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=3333&lot=557>, erişim 1/11/2021, 23.31)

İmparator Justinianus döneminde meydana gelen depremlerden sonraki imar faaliyetleri hakkındaki bilgilerimiz, 6. yüzyılda yaşamış olan tarihçi Prokopius’un *De Aedificiis* (Yapılar Hakkında) adlı eserinden gelmektedir. Prokopius bu eserinde, sadece Antiokheia özelinde değil, genel olarak İmparator Justinianus dönemi imar faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler verir. Yazarın Antiokheia ile ilgili sunduğu veriler, kentin sadece topoğrafyasına ilişkin değil, aynı zamanda kentteki mimari özelliklere de ışık tutması açısından oldukça önemlidir. Prokopius’un verdiği bilgilere göre, imar faaliyetleri sayesinde kent eskisinden daha güçlü bir hale gelmiştir. Antik çağlarda yapılan ve kentin etrafını çevreleyen ve kimi yerlerde kente saldırıları kolaylaştıran uzun kent surları, kentin ihtiyacına karşılık verecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.¹¹ Asi Nehri’nin akış yönü değiştirilerek yeni bir nehir yatağı oluşturulmuş ve böylece kentin daha fazla genişlememesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yeni oluşturulan nehir yatağının üzerine köprüler inşa edilmiştir. Kentin etrafını çevreleyen dağlardan biri olan Keldağ’ın yamaçlarına, surların içinde kalacak şekilde, hamamlar ve sarnıçlar inşa edilmiştir. Depremde oluşan enkaz ivedilikle kaldırılarak, kentin dışına taşınmıştır. Kentin planlaması yeniden yapılarak, cadde ve sokak sistemi belirlenmiştir. Su kanalları, çeşmeler, tiyatro ve hamamlar gibi halka açık yapılar inşa edilmiştir. Başka kentlerden usta ve kalifiye işçiler getirilerek, halkın evlerinin kısa sürede tamiri sağlanmıştır. Prokopius’a göre, büyüklüğü ve güzelliğini anlatmakta kelimelerin kifayetsiz kaldığı Meryem Ana Kilisesi yeniden inşa edilmiştir. İmparator Justinianus tarafından kiliseye yüklü miktarda para bağışı yapılmıştır. Bu dönemde inşa edilen bir diğer kilise de Başmelek Mikail’e adanan kilise olmuştur. Ayrıca, farklı hastalıklardan muzdarip insanların

¹¹ 28 Ekim 969’da kentin yeniden Bizans hâkimiyetine girmesinden birkaç yıl sonra 972’de meydana gelen deprem sonrasında, bu dönemde yaşamış olan Arap tarihçi Al-Antākī, imparatorun desteğine yönelik bilgiler sunar. Buna göre, İmparator İoannes Tzimiskes (969-976) kent surlarının tamir edilmesi için 12.000 işçi ve tuğla örücülerini kente göndermiştir (Guidoboni et al, 1994: 399). Yaşanılan depremler sırasında zarar gören surlarda yapılan bu tadilat çalışması, İmparator Justinianus’un kent surlarını daraltmasını takiben yapılan en kapsamlı yenileme çalışmasıdır. İmparator, asırlardır bakımsız kalan kent surlarını tamir ettirerek hem kentin savunmasına destek olmayı hem de kenti güzelleştirmeyi istemiş olmalıdır.

bakımlarının yapılması için, kadın ve erkeklere özel imarethane ile, dışarıdan gelen ziyaretçilerin kalması için misafirhane yapılmıştır (Prokopius, 1954: 165-173).

Antiokheia kenti 6. yüzyılda sadece depremler ile değil, Pers istilaları, yangın, veba, kuraklık gibi kendini farklı şekillerde gösteren afetler ile de savaşmak zorunda kalmıştır. Birbiri ardına yaşanan bu felaketler hiç şüphesiz her seferinde yeniden toparlanmaya çalışan kent üzerinde olumsuz sonuçların doğmasına neden olmuştur. 6. yüzyılda deprem dışında yaşanan en büyük üç felaket arasında 525 yılındaki yangını, Haziran 540'da kentin Persler tarafından işgali ile 542'de meydana gelen hıyarcıklı (bubonik) veba salgını sayabiliriz. 525 yılında başlayan yangın bazı kaynaklara göre altı ay süre ile devam ederek kentin büyük bir kısmının yok olmasına neden olmuştur. Yangını takiben yeniden yapılanma faaliyetleri için başkent Konstantinopolis'ten kente finansal destek gönderilmiştir (Malalas, 1990: 236; Evagrius Scholastikus, 2000: 203; Nikiû Piskoposu İoannes, 1916: 136; Theophanes Confessor, 1997: 263). Ancak, kent bu yangından aldığı yaraları sarmaya çalışırken 20/29 Mayıs 526 ile 29 Kasım 528 tarihlerinde meydana gelen depremler kentte ağır hasarlar bırakmıştır. Sağlanan finansal yardım ve desteklerle depremin izlerini yok etmeye çalışan kent, bu kez de Persler tarafından işgal edilmiştir. Haziran 540 tarihinde kenti işgal eden Persler, kenti ateşe vererek halkını sürgün etmiştir. Kaynakların bize sunduğu bilgiye göre sadece Büyük (Yeni) Kilise Persli General Hüsrev'in hışmından kurtularak ayakta kalmayı başarmış, kentte sağlam yapı neredeyse kalmamıştır (Malalas, 1990: 265; Prokopius, 1914: 341-343). 542 yılında ortaya çıkan hıyarcıklı (bubonik) vebaya çocuk yaşlarda yakalanan kilise tarihçisi Evagrius Scholastikus'un aktardığına göre, bütün dünyayı etkileyen bu salgın daha önce görülen hiçbir veba salgınına benzemiyordu. Salgından neredeyse herkes etkilenmiş, bazı kentler boşalmış ve salgın dört mevsim boyunca etkisini göstermişti (2000: 229-231; Prokopius, 1914: 451-457). Salgından kaç kişinin etkilendiğine dair bilgiye kaynaklarda rastlanmazken, bu sayı o günün şartları göz önüne alındığında yüksek olmalıdır. Bu üç büyük felakete ek olarak, ayrıca 553'te sığır vebası; 560 ve 591/592'de yeniden görülen hıyarcıklı (bubonik) veba; 573'te Perslilerin kentin dış mahallerini ateşe vermeleri ile 599'da meydana gelen kıtlık, deprem dışında bu dönemde öne çıkan diğer doğal afetlerdendir.

Oluş sebepleri farklılık gösterse de hiç şüphe yok ki sonuçları itibarıyla her bir afet benzerlik göstermektedir. Yaşanılan her felaket sonrasında, kent imparatorluk başkentinden hem maddi hem de manevi destek görmüştür. Ancak, birbiri ardına yaşanan ve sonuçları itibarıyla kentin demografik yapısını, ekonomisini ve ağırlıklı olarak topoğrafyasını etkileyen bu doğal afetleri takiben sürdürülen yeniden yapılanma çalışmaları başarılı olarak tamamlansa da, yaşanan bir sonraki yeni felaketle yeniden başa dönmüştür. Downey'nin de belirttiği üzere, bu dönem Antiokheia kenti için rekor sayıda doğal felaketlerin yaşandığı ve fiziksel çöküşün başladığı bir dönem olmuştur (1961: 559).

4. Sonuç

Antiokheia hakkında bilgi veren kaynakların ortak özelliklerinden biri, kentin güzelliğini her zaman öne çıkarmaları olmuştur. Kentin önde gelen şahsiyetlerinden Aziz İoannis Hrisostomos (Altınağzılı İoannis) heykellerinden bahsettiği söylevinde Antiokheia'yı, "Doğu kentlerinin başı ve annesi" olarak övmüştür (Heykeller Hakkında -On the Statues, <https://www.newadvent.org/fathers/190103.htm>, erişim 27/9/2021, 14.13).

Kent 324-637/638 ile 969-1084 yılları arasındaki iki Bizans hâkimiyeti devrinde, özellikle 6. yüzyıla kadar en ihtişamlı günlerini yaşamıştır. Kent, tarihi boyunca depremler dışında sel, salgın hastalık, kuraklık, yangın gibi farklı doğal afetlerden de etkilenmiştir. 313, 333, 542, 544, 553, 560 ve 591/592 yıllarında meydana gelen farklı türdeki veba salgınları; 361/362 ile

599 yıllarındaki kuraklık; 324, 333, 365, 382/383, 384/385 ile 431 yıllarındaki kıtlık, kentin karşılaştığı doğal afetlerden sadece birkaçıdır. Bunlara ek olarak, Haziran 540'da kent Perslerin işgal ve tahribine maruz kalmıştır. Kentin dış mahalleleri yine Persler tarafından 573 yılında tahrip edilerek yakılmıştır. İstila devri, kentin 611 yılında Persler tarafından ele geçirilmesi ile son bulmuştur. Ancak, özellikle 6. yüzyılda yaşanan ve kentin neredeyse yerle bir olduğu 20/29 Mayıs 526 ile 29 Kasım 528 depremlerinden sonra toparlanması ve eski güzelliğine dönmesi uzun zaman almıştır. Sürekli meydana gelen depremler devam eden yenilenme hareketlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

İmparatorların verdikleri maddi ve manevi destekler ile uyguladıkları politikalar, kentin yaşadığı doğal afetlerin etkilerinin üstesinden gelmesinde en büyük etken olmuştur. Kent, antik çağlardan beri sürekli büyüyerek, nüfusu artan bir kent olmuştur. Evagrius Scholastikus, 13-14 Eylül 458 tarihinde meydana gelen depremden bahsederken, kent nüfusunun çok yoğun olduğundan ve kentte boş veya terkedilmiş alanların olmadığından bahseder (Evagrius Scholastikus, 2000: 95). Deprem etkilerinin özellikle kentin ada kısmında yoğun olarak hissedilmesi ve burada bulunan yapıların yıkılmasına bağlı olarak, kentin yaşam alanlarında değişiklikler olmuştur. 458 yılındaki deprem ile başlayan bu değişiklik İmparator Justinianus'un 29 Kasım 528 depreminden sonra uyguladığı küçülme politikası ile devam etmiştir. Kent surları yeniden belirlenmiş ve bir zamanlar imparatorluk sarayının, stadyum ve hipodrom gibi önemli yapıların bulunduğu ada kısmı bu sınırların dışında bırakılmıştır (**Şekil 5**). Princeton Üniversitesi Kazı Raporları ile güncel arkeolojik çalışma ve araştırmaların sağladığı bilgiler bu kısmın yaşam alanı olarak değil, taş ocağı olarak kullanıldığını doğrulamaktadır.

Şekil 5: G. Downey'nin edebi metinler ile Princeton Üniversitesi Kazı Raporları'na göre oluşturduğu kent planı. (Downey, 1961: 765)

Kaynakça

- New Advent İnternet Sitesi <https://www.newadvent.org/fathers/190103.htm> (27/9/2021).
- Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü İnternet Sitesi <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/bilgi/xMercalli.htm> (30/10/2021).
- NumisBids Müzayede İnternet Sitesi <https://www.numisbids.com> (1/11/2021).
- Princeton Üniversitesi Antioch-on-the-Orontes İnternet Sitesi Arşivi <https://visualresources.princeton.edu> (30/10/2021, 31/10/2021).
- Tabula Peutingeriana İnternet Sitesi <https://www.tabula-peutingeriana.de/index.html> (31/10/2021).
- THE AMUQ VALLEY REGIONAL PROJECTS: SURVEYS IN THE PLAIN OF ANTIOCH AND ORONTES DELTA, TURKEY, 1995-2002. (2005). (Ed. A.K. Yener), Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute Publications.
- ANTIOCH ON THE ORONTES: EARLY EXPLORATIONS IN THE CITY OF MOSAICS. (2014). (Ed. S. Redford), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- ANTIOCH-ON-THE-ORONTES I, THE EXCAVATIONS OF 1932. (1934). (Ed. G.W. Elderkin), New Jersey: Princeton University Press.
- ANTIOCH-ON-THE-ORONTES II, THE EXCAVATIONS OF 1933-1936. (1938). (Ed. R. Stillwell), New Jersey: Princeton University Press.
- BAKIR, M. (2002). *Impact and Consequences of Earthquakes in Byzantine Constantinople and Its Vicinity, A.D. 342-1454*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- CİMOK, F. (2000). *A Corpus Antioch Mosaics*, İstanbul: A Turizm Yayınları.
- DİYAKOZ LEON. (2005). *The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, (Trans. A.M. Talbot & D. F. Sullivan), Washington D.C.: Dumbarton Oaks Studies XLI.
- DOWNEY, G. (1961). *A History of Antioch in Syria, from Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton: Princeton University Press.
- DOWNEY, G. (1959). "Libanius's Oration in Praise of Antioch (Oration XI)", *Proceedings of the American Philosophical Society* 103/5, 652-686.
- EVAGRIUS SCHOLASTIKUS. (2002). *The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus*, (Trans. M. Whitby), Liverpool: Liverpool University Press.
- GEORGIOS KEDRENOS. (1838-39). *Historiarum Compendium*, (Ed. I. Bekker), Bonn: CSHB.
- GUIDOBONI, E., & COMASTRI, A., & TRAINA, G. (1994). *Catalogue of Ancient Earthquakes in the Mediterranean Area up to the 10th Century*. Rome: Instituto Nazionale di Geofisica.
- İOANNES MALALAS. (1990). *The Chronicle of John Malalas*, (Trans. E. Jeffreys, & M. Jeffreys, & R. Scott), Sydney: Australian Association for Byzantine Studies.

NİKİÛ PİSKOPOSU İOANNES. (1916). *The Chronicle of John, Bishop of Nikiu*, (Trans. W.C. Charles), Oxford: Oxford University Press.

İTİRAFÇI THEOPHANES. (1997). *The Chronicle of Theophanes Confessor, Byzantine and Near Eastern History A.D.284-813*, (Trans. C. Mango, & R. Scott), Oxford: Oxford University Press.

JULIANUS. (1949). *The Works of the Emperor Julian*, 3 vols, (Trans. W.C. Wright), Cambridge: Harvard University Press.

KORKMAZ, H. (2006). “Antakya’da Zemin Özellikleri ve Deprem Etkisi Arasındaki İlişki”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafya Bilimler Dergisi* 4 (2), 47-63.

LIBANIOS. (1992a). *Autobiography and Selected Letters, Vol. I: Autobiography, Letters 1-50*. (Ed. ve Trans. A.F. Norman), Cambridge: Harvard University Press.

LIBANIOS. (1992b). *Autobiography and Selected Letters, Vol. II: Autobiography, Letters 51-193*. (Ed. ve Trans. A.F. Norman), Cambridge: Harvard University Press.

LIBANIOS. (1977), *Selected Orations, Volume II*, (Ed. ve Trans. A.F. Norman), Cambridge: Harvard University Press.

LIBANIOS. (1969), *Selected Orations, Volume I: Julianic Orations*, (Ed. ve Trans. A.F. Norman), Cambridge: Harvard University Press.

MAYER, W., & NEIL, B. (2006). *St. John Chrysostom: The Cult of the Saints*, New York: St. Vladimir’s Seminary Press.

MAYER, W., & ALLEN, P. (2000). *John Chrysostom*, London: Routledge.

MICHAEL GLYKAS. (1856). *Annales*, (Ed. I. Bekker), Bonn: CSHB.

OXFORD DICTIONARY OF BYZANTIUM. (1991). (Ed. A. P. Kazhdan, & A.M. Talbot, et al), 3 vols, New York: Oxford University Press.

ÖZŞAHİN, E. (2010). “Antakya’da (Hatay) Yer Seçiminin Jeomorfolojik Özellikler ve Doğal Risk Açısından Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (23), 1-16.

ÖZŞAHİN, E., & ÖZDER, A. (2011). “Antakya Şehri ve Jeomorfolojik Birimler Arasındaki İlişkinin Zamansal Değişimi (Hatay)”, *Fiziki Coğrafya Araştırmaları* 5, 659-678.

PAMİR, H. (2013). “Antakya ve Kent İçi Kurtarma Kazıları”, (Ed. A. Özırat, & Ç. Uygun), *Uluslararası Çağlar Boyunca Hatay ve Çevresi Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri*, 21-24 Mayıs, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, 101-114.

PROKOPIUS. (1914). *History of the Wars, Vol. I*, (Trans. H.B. Dewing), Cambridge: Harvard

University Press.

PROKOPIUS. (1954). *Buildings*, (Trans. H.B. Dewing, & G. Downey), Cambridge: Harvard University Press.